

Lukáš, Miroslav

Meziválečné divadlo

In: Lukáš, Miroslav. *Divadlo v Mikulově za éry rodu Dietrichsteinů : (od konce 16. století do druhé světové války)*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2019, pp. 123-135

ISBN 978-80-210-9311-9; ISBN 978-80-210-9312-6 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141461>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MEZIVÁLEČNÉ DIVADLO

Po první světové válce, kdy došlo k rozpadu rakousko-uherské monarchie, se muselo německé obyvatelstvo žijící na našem území přizpůsobit novým politickým a společenským poměrům souvisejícím se vznikem a formováním Československé republiky. Čeští a moravští Němci své začlenění do nově vznikajícího státu dlouho odmítali a snažili se o vytvoření čtyř provincií s převahou německého obyvatelstva, které by byly připojeny k souběžně se konstituujícímu státu Deutsch-Österreich (Německé Rakousko). Součástí jedné z provincií nazvané Deutsch-Südmährischer Kreis (Německý jihomoravský kraj), která měla centrum ve Znojmě, byl také Mikulov.⁶³³

Pro Mikulov znamenal vznik československého státu narušení hospodářské a obchodní provázanosti s Dolním Rakouskem, které bylo nyní odděleno státní hranicí, což zavedené obchodní styky zatěžovalo celními povinnostmi. Problém způsobilo také znehodnocení rakouské měny a s ním spojené oslabení kupní síly. Toho naopak využívali překupníci, kteří na území Československé republiky pašovali produkty, jež levně získali v Rakousku.⁶³⁴ Nově do Mikulova přicházeli i obyvatelé české národnosti. Jednalo se hlavně o státní zaměstnance, kteří zde zaujímali místa na úřadech a na dráze. V poměru k německy mluvícím obyvatelům se však nejednalo o nijak razantní nárůst.⁶³⁵ S příchodem českého živlu se ve městě rozvinula i česká spolková činnost. Nechyběl zde pochopitelně ani Sokol, jehož členové

633 „Zamýšlený kraj měl mít rozlohu 1840 čtverečních kilometrů se 173 000 obyvateli ve 195 obcích.“ (ŘEPA, pozn. 615, s. 204.)

634 Tamtéž.

635 Při sčítání lidu v roce 1910 zde bylo evidováno 189 obyvatel české národnosti, v roce 1921 pak 626 a v roce 1930 bylo obyvatel české národnosti 898. (Srov. Tamtéž, s. 217.)

mimo vykonávání sportovní činnosti pořádali také ochotnické divadlo.⁶³⁶ Údajně první představení českého ochotnického divadla se v Mikulově odehrálo v květnu 1919.⁶³⁷ Společenský ruch mikulovských sokolů se soustřeďoval v hostinci U Lva.

V období první republiky se změnila i situace německého divadla na našem území. Některá německá městská divadla, která se rázem ocitla bez městských a státních dotací, zanikla, jiná se pak udržela jako divadla spolková.⁶³⁸ V důsledku nově získané české převahy v městských správách se dostávaly původně německé divadelní budovy, které patřily městu, do užívání českým divadelním spolkům na úkor německých. Tato situace nastala i v Brně, kde bylo v prosinci 1918 městskou komisí pro divadla, složenou ze šesti Čechů a tří Němců, rozhodnuto, že od další divadelní sezony bude Němcům dáno do užívání brněnské divadlo na Zelném trhu a Čechům původně německé Městské divadlo Na hradbách (dnešní Mahenovo divadlo). V té době se však ještě plánovalo, že do tří let bude dokončena stavba nového českého divadla a Němci tak budou mít možnost ucházet se opět o divadlo Na hradbách. Po intenzivních jednáních příznivců německého divadla bylo v létě následujícího roku uvedené rozhodnutí korigováno a Němci mohli v pondělí a v úterý využívat pro své produkce Městské divadlo Na hradbách. Češi v těchto dnech hráli v divadle na Zelném trhu.⁶³⁹ Vzhledem k tomu, že v meziválečném období v Brně ke stavbě českého divadla nedošlo, ostatně tak jako k plánované stavbě německého divadla, vydržely takto rozdělené hrací dny až do vytvoření Protektorátu Čechy a Morava, kdy byla budova Městského divadla Na hradbách dána do užívání výhradně německému divadlu.⁶⁴⁰ Podobně se o divadelní budovu dělili i ve Znojmě němečtí herci s českými ochotníky, případně s hostujícími českými profesionálními společnostmi.⁶⁴¹

S novou situací se musely vypořádat také kočovné divadelní společnosti, jejichž činnost byla už s vypuknutím první světové války výrazně ochromena. Po jejím ukončení mnohé z nich na svou tradici nenavázaly. Ty, které zůstaly, byly i nadále provozovány na základě koncese. Jako nesubvencované podniky pak trpěly nedostatkem finančních prostředků a vysokou daňovou zátěží. Jejich nepříznivou situaci zhoršoval i rozvoj konkurenčního filmového průmyslu. V samotném Miku-

636 Vlastní Sokolskou jednotu založili česky mluvící obyvatelé Mikulova v lednu 1920. Organizačně spadala do prvního okrsku sokolské župy, jež nesla jméno Komenského, od roku 1922 pak Slovácká. Patronem mikulovské jednoty byl Sokol Královo Pole z Brna. (Srov. ŘEPA, pozn. 615, s. 215.)

637 VRBKA, Svatopluk. *Povídání o Mikulově. O čem městské kroniky hovoří a o čem mlčí*. Mikulov: Regionální muzeum, 2009, s. 76.

638 ŠTEFANIDES, Jiří. České drama v Deutsches Theater v Ostravě v letech 1919–1938. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Moravica*. 2008, 6, s. 39.

639 Srov. HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 48; CEJPEK, Václav. Německé divadlo v Brně v letech 1918–1938. *Divadelní revue*. 1990, 1(4), s. 30–31; MAŠARÁK, pozn. 16, s. 30.

640 CEJPEK, pozn. 639, s. 37, 42.

641 Více o fungování divadla ve Znojmě viz HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 162–163.

lově fungovalo kino (1. Nikolsburger Kino Theater) od jara roku 1912. Nejdříve se promítalo v sále na městské střelnici (Bürgerliche Schießstätte), od zimy pak v restauraci Zum schwarzen Adler, jejímž majitelem byl A. Hofer. Promítání probíhalo v sobotu, v neděli a o svátcích. V roce 1916 otevřel mikulovské městské kino (Nikolsburger Stadtkino) majitel hotelu Rose Anton Mayer.⁶⁴²

Divadla sdružených měst

Po ukončení první světové války a s novým státoprávním uspořádáním sehrálo divadlo pro německé obyvatelstvo na našem území zvlášť důležitou roli, neboť prezentace německé dramatiky, zvláště klasické, posilovala zápas o „národní svébytnost“ a zabraňovala ztrátě kulturní identity.⁶⁴³ Někteří divadelní podnikatelé proto využili zvýšené poptávky po německy psané dramatice a usilovali o těsnější spolupráci s centry regionů s většinovou německou národností, do kterých poté zajížděli a nabízeli zájezdová představení.⁶⁴⁴ Nově se tak v některých regionech lze setkat s pojmem „Das Städtebundtheater“ (Divadlo sdružených měst, Divadlo svazu měst). Jednalo se o divadla, jejichž fungování spočívalo na „smluvním vztahu vedení souboru s několika městy daného regionu, která nedisponovala vlastním městským divadlem. Zatímco ředitel divadla se zavazoval v rámci sezony uvést určitý počet představení her a skladbou repertoáru pozvednout úroveň kultury ve sdružených městech, jednotlivá města měla divadelní scénu finančně podporovat z městské pokladny.“⁶⁴⁵ Vlivem nedostatku finančních prostředků se pak stávalo, že tyto lokálně vázané soubory počet původních smluvních měst rozšiřovaly, popřípadě na část sezony zajížděli i do vzdálenějších regionů.

Takovým divadlem byl například i soubor Das Mährische Städtebundtheater (Divadlo sdružených moravských měst), který přijel do Mikulova v létě 1921.

642 První filmová představení nabízely v Mikulově kočovné kinematografy. V březnu 1889 místní obyvatelé svým mechanickým divadlem bavil Oskar Gierke. (Herr Oskar Gierke.... *Nikolsburger Wochenschrift*. 9. 3. 1889, 29–30(10), s. 1, 6.) V lednu 1906 přijel do Mikulova Mathias Saxinger a jeho „Elektrisches Theater“. (Elektrisches Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 13. 1. 1906, 46–47(2), s. 1.) O rok později město navštívila společnost pod názvem The Union Bio Co. (Elektr. Theater... *Nikolsburger Wochenschrift*. 30. 11. 1907, 46–47(48), s. 1.). Z roku 1910 je ještě zmínka o kočovné kinematografické společnosti pod názvem „Mücks elektrisches Theater“. (Mücks elektrisches Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 14. 5. 1910, 50(20), s. 1.)

643 Srov. WESSELY, Katharina. Identitäten im Umbruch Mährische Provinztheater um 1918. In ŠTEFANIDES, Jiří (ed.). *O divadle 2008*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 59–65.

644 HUDCOVÁ, Eva. Působení německojazyčných „divadel sdružených měst“ v Šumperku v letech 1918–1938. In LAZORČÁKOVÁ, Tatjana (ed.). *O divadle 2011*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 40.

645 Tamtéž.

Divadlo založil v roce 1920 vídeňský rodák „cand. phil.“⁶⁴⁶ Josef Hübner (1888–1966) společně se svitavským podnikatelem Franzem X. Friedem. Soubor měl nejprve domovskou scénu v divadle Elysium ve Svitavách, následně ale expandoval i do Šumperku, kde hrál v divadelním sále spolkového domu.⁶⁴⁷ Bohužel hned v první sezoně se společnost začala potýkat s finančními problémy, proto Hübner opustil v roce 1921 své teritorium a pronajal si divadlo i ve Znojmě,⁶⁴⁸ odkud pak přijel i do Mikulova. Ještě v lednu 1921 je v mikulovském týdeníku označen za pronajímatele znojemského divadla Alfred Kraft, na jaře stejného roku však už ze Znojma do Mikulova přijíždí Josef Hübner. K jejich výměně v pozici nájemníků tedy dochází někdy v jarních měsících roku 1921.

V upozornění na příjezd Hübnerova souboru do Mikulova, uvedeném v místním týdeníku, bylo zdůrazněno, že se nejedná o žádnou podřadnou kočující společnost („die wandernde Schmierengesellschaft“), ale o umělecký podnik, jehož úkolem je nabízet kvalitní repertoár i malým městům.⁶⁴⁹ Divadelní ředitel se stále ještě opíral o svůj původní záměr, a to naplňovat výchovnou a vzdělávací funkci divadla. Hübner se mohl samozřejmě pochlubit i svými bohatými zkušenostmi, neboť dříve působil jako herec a ředitel v divadlech ve Vídni, Klagenfurtu, v Moravské Ostravě, v Teplicích, v Opavě nebo v Linci.⁶⁵⁰ V repertoáru, který byl společností v Mikulově uveden, se mimo operet objevila také dramatická díla německých klasických autorů: Goetha, Schillera nebo Lessinga. Velmi očekávaným představením byl pak Goethův *Faust* v hlavní roli s Alfredem Rittigem, hercem se zkušenostmi z brněnského divadla⁶⁵¹ a pražského německého divadla.⁶⁵² V repertoáru společnosti nechyběli ani zástupci naturalismu a expresionismu Frank Wedekind a Hermann Sudermann, jejichž hry mohli diváci v Mikulově vidět patrně úplně poprvé. Společnost zde sehrála i dětské představení nazvané *Die Spitzbuben von Nikolsburg* (Rošťáci z Mikulova) od „Sam. Morocuttiho“.⁶⁵³ Není ovšem zřejmé, zda se jednalo o hru, jejíž název byl obměňován vždy podle města, kde ji společnost uváděla, nebo zda se opravdu jedná o původní název hry.

Hübner se však v Mikulově potýkal se špatnou návštěvností nabízených představení. Nezájem publika špatně nesl i recenzent místního týdeníku a poté, co byly před poloprázdným hledištěm v zahradě na měšťanské střelnici uvedeny hry

646 Zmínka o vzdělání Josefa Hübnera je uveřejněná v týdeníku *Nikolsburger Wochenschrift*. 9. 7. 1921, 61(28), s. 1.

647 HUDCOVÁ, pozn. 428, s. 215.

648 HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 219.

649 Mährische Städtebund-Theater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 25. 6. 1921, 61(26), s. 2.

650 HUDCOVÁ, pozn. 644, s. 47.

651 *Neuer Theater Almanach*. 1902, 13, s. 287.

652 Gastspiel des mährischen Städtebundtheaters. *Nikolsburger Wochenschrift*. 16. 7. 1921, 61(29), s. 2.

653 Jméno Morocutti se vyskytuje i v hereckém souboru této společnosti. Jednalo se tedy nejspíše o tutéž osobu.

Hanse Sachse, napsal štiplavou výtku: „...když se někde legionář pere s medvědy, je mikulovské kulturní publikum na místě, když ale lze na jevišti spatřit mistrovský výkon, na který může být německý národ pyšný, hraje se před prázdnými lavicemi. Umělec se pak může utěšovat jen tím, že je lepší hrát pro prázdný sál, než před idioty!“⁶⁵⁴ I v tomto případě měla na návštěvnost divadelních představení vliv skutečnost, že sem Hübner zavítal v letních měsících, kdy se většina obyvatelstva věnovala zemědělské činnosti, případně jiným aktivitám, kterým nahrávalo letní počasí. Navzdory nesnázím v Mikulově Hübner avizovaný dvouměsíční pobyt naplánovaný od začátku července do konce srpna dokončil. Svůj pobyt ve městě přerušil prokazatelně pouze jednou, a to v polovině srpna, když odjel na krátké dvoudenní hostování do blízkých Dolních Dunajovic.⁶⁵⁵

Koncem roku 1922, kdy Hübner opět pobýval ve znojenském městském divadle, přestal plnit své ekonomické závazky a celý jeho podnikatelský záměr zkrachoval. Podle převzaté zprávy uvedené v mikulovském týdeníku zanechal Hübner následkem špatného hospodaření divadlo ve Znojmě včetně herců a hudebníků v dlužích a opustil je.⁶⁵⁶ Celou situaci za něj musel následně řešit zdejší Divadelní spolek (Theaterverein), který zajišťoval správu divadla. Kvůli dluhům měl být Hübner, jak se objevuje také ve zmíněné zprávě, dobře znám i na své mikulovské štaci.⁶⁵⁷

Hübner svou situaci vnímal a snažil se zabránit ještě větším ztrátám, což dokládá i jeho dopis zemské správě politické, který psal z Mikulova 14. července 1921. V něm informuje o tom, že „podle jeho zpráv se jistý vídeňský herec Oskar Walden společně s Herminou Herma a dalšími herci chystají do větších moravských měst (Břeclav, Hodonín, Prostějov, Hranice), aby zde uváděli operetu *Tanz ins Glück* Roberta Stolze. Vzhledem k tomu, že také on, jenž prokázal příslušnost Československé republice, vlastní koncesi a platí daně, se na podobné turné chystá, cítí se být touto zahraniční konkurencí poškozen.“⁶⁵⁸ Žádá proto, aby zemská správa politická skrze oběžník vyrozuměla okresní hejtmany, aby nedávali této společnosti povolení k produkci.⁶⁵⁹ Hübner měl v té době dostatek zkušeností a věděl, že potenciální divák dvakrát na stejné představení nepůjde, a tím může být každá konkurence problémem.

V červnu 1924 se měl v Mikulově představit opět soubor s názvem „Das Mährische Städtebundtheater“. Znovu sem měl zavítat ze Znojma, a to poté, co hrál ve městech s tradičně německým obyvatelstvem: Šumperku, Uničově, Šternberku,

654 Mährisches Städtebundtheater. *Nikolsburger Wochenschrift*. 13. 8. 1921, 61(33), s. 1–2.

655 Tamtéž, s. 2.

656 Ein durchgebrannter Theaterdirektor. *Nikolsburger Wochenschrift*. 30. 12. 1922, 62(52), s. 5.

657 Tamtéž.

658 Cizinci byli v tehdejší Československé republice vnímáni jako lidé, kteří ohrožují pracovní příležitosti pro domácí obyvatelstvo. (srov. HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 162–163.)

659 MZA, B 40 (Zemský úřad Brno). Kart. 2520.

Zábřehu, Novém Jičíně, Prostějově, Svitavách a Moravské Třebové.⁶⁶⁰ V Mikulově se zdržel, pokud vůbec, jen krátce, neboť v místním periodiku nebyly uvedeny ani obvyklé recenze či zprávy z představení. V té době však pod názvem „Das Mährische Städtebundtheater“ vystupovala společnost, kterou vedli divadelní ředitelé Kurt Ehrle (1883–1967), bývalý ředitel vídeňského Volkstheateru, a Franz Moser, brněnský herec a režisér.⁶⁶¹ Na přelomu dvacátých a třicátých let završila hostování sdružených divadel v Mikulově společnost Die Nordmährische Städtebundbühne (Divadlo sdružených severomoravských měst), kterou vedl divadelní ředitel Franz Karl Ihme. Pobývala zde od druhé poloviny listopadu 1929 do poloviny ledna 1930.⁶⁶²

Spojená německá divadla v Brně

V období první republiky se v Mikulově několikrát objevilo i brněnské německé divadlo působící pod názvem Vereinigte deutsche Theater (Spojená německá divadla). Název vycházel z nového uspořádání divadla (dříve Stadttheater) a z rozdělení jeho provozu do tří budov: Městského divadla Na hradbách, Reduty, kde byla zřízena komorní činoherní scéna Kleines (později Deutsches) Schauspielhaus, a velkého Slavnostního sálu v Německém domě (Deutsches Haus), kde se hrála opereta.⁶⁶³ Návštěvy brněnského divadla v Mikulově byly spíše kratšího charakteru, převážně se jednalo o jedno či dvoudenní pobyty. Poprvé se zde soubor objevil na začátku července 1920. Divadlo vedl režisér a herec Rudolf Beer (1886–1938).⁶⁶⁴ Podle prvního plánu měly být v Mikulově uvedeny čtyři operety, nakonec však byl tento záměr ze strany divadla z technických důvodů omezen jen na dvě představení, která byla odehrána 6. a 7. července.⁶⁶⁵ O rok později, respektive 4. a 5. května 1921, čekala Mikulov na zdejší poměry daleko významnější událost, a to seznámení se s operním souborem brněnského německého divadla, který zde měl uvést komické opery *Don Pasquale* od Gaetana Donizettiho a Mozartovo dílo *Entführung aus dem Serail*.⁶⁶⁶ Příjezd operního souboru pod vedením Hanse Mohna byl dán pravděpodobně skutečností, že opery mohly být v Brně hrány jen dvakrát týdně,

660 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 31. 5. 1924, 64(22), s. 2

661 HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 32, s. 169. O rok dříve, tedy v roce 1923, stáli oba v čele společnosti Die Mährische Schauspieltruppe (Moravská herecká skupina).

662 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 22. 11. 1929, 69(47), s. 2

663 HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 219.

664 CEJPEK, pozn. 639, s. 30.

665 Gastspiel der „Vereinigten deutschen Theater Brünn“. *Nikolsburger Wochenschrift*. 19. 6. 1920, 60(25), s. 1; Vereinigte deutsche Theater Brünn. *Nikolsburger Wochenschrift*. 26. 6. 1920, 60(26), s. 1; Vereinigte deutsche Theater Brünn. *Nikolsburger Wochenschrift*. 3. 7. 1920, 60(27), s. 1.

666 Opernabende. *Nikolsburger Wochenschrift*. 30. 4. 1921, 61(18), s. 2.

kdy měli Němci k dispozici Městské divadlo Na hradbách, neboť ani Reduta, ani sál v Německém domě nebyly vhodné k uvádění velkých operních děl.⁶⁶⁷ Tato situace měla patrně podíl na tom, že soubor vyjížděl na hostování i do měst jako byl Mikulov. Otázkou však zůstává, jak se vypořádal se scénickým řešením obou oper jevištní prostor sálu v hotelu Rose. Z novinové zprávy není sice zřejmé, kde přesně se představení odehrálo, ale o jiném prostoru v podstatě uvažovat nelze. Vzhledem k tomu, že v místním tisku nebyla otištěna obvyklá recenze, je problematické určit, zda soubor v Mikulově nakonec opravdu vystupoval.

Další a pouze jednodenní zastávku s pásmem krátkých scén a žertů mělo brněnské německé divadlo v Mikulově 25. října 1924. Zřejmě naposledy zde hrálo 6. června 1927, kdy místnímu publiku představilo hudební veselohru *In der Johannisnacht* Jeana Gilberta.⁶⁶⁸

Therese a Josef Lacknerovi

Nejčastějším hostem v meziválečném období v Mikulově byla divadelní společnost, kterou vedlo ředitelské duo Therese a Josef Lacknerovi. Jednalo se o následovnický a pokračovatel rodového kočovného divadla, jehož zakladatelem byl někdy ve druhé polovině 19. století Josef Lackner starší, o němž byla řeč v kapitole Mikulov jako tradiční štace. Lacknerovi přijeli se svou společností do Mikulova poprvé v polovině března 1926 a zůstali až do poloviny července.⁶⁶⁹ Při této návštěvě zažili i rozsáhlý požár města, který vypukl 30. dubna v bývalé židovské čtvrti a zničil 91 domů, v nichž bydlely převážně chudší vrstvy obyvatelstva.⁶⁷⁰ Možná i tato skutečnost Lacknerovy ovlivnila v rozhodnutí, že při své návštěvě v roce 1931 věnovali výtěžek z představení operety *Die Förster-Christl* do fondu na nákup motorové stříkačky „Motorspritzenfond“ pro zdejší hasiče.⁶⁷¹

Při své první štaci v Mikulově v roce 1926 představila tato společnost repertoár o více než šedesáti kusech včetně her pro děti. Hrál se převážně čtyřikrát týdně, nejčastěji v úterý, ve čtvrtek a o víkend. Dětská představení byla dávana v neděli odpoledne. Na programu byly hlavně operety, například od Imreho Kálmána, Jeana Gilberta nebo Franze Lehára. Uvedeny však byly i hry *Heimat* od Hermanna

667 CEJPEK, pozn. 639, s. 31.

668 Gastspiel der „Vereinigten deutschen Theater Brünn“. *Nikolsburger Wochenschrift*. 21. 5. 1927, 67(21), s. 4.

669 Theater im Steckl-Saale. *Nikolsburger Wochenschrift*. 13. 3. 1926, 66(11), s. 3; Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 24. 7. 1926, 66(30), s. 5.

670 ŘEPA, pozn. 615, s. 212.

671 Theaterschluss. *Nikolsburger Wochenschrift*. 26. 6. 1931, 71(26), s. 9.

Sudermanna nebo *Kabale und Liebe* od Friedricha Schillera. Divácky nejuspěšnější představení se poté nejméně dvakrát reprízovala.⁶⁷²

Znovu se do Mikulova Lacknerovi vrátili za půl roku, tedy v únoru 1927 a zdrželi se až do dubna.⁶⁷³ Oproti minulé návštěvě přibýly na repertoáru operety od skladatele Ralpa Benatzkého (1884–1957), rodáka z Moravských Budějovic. Výraznější změnou ale bylo zkrácení hracího týdne pouze na tři dny. Hrál se tak pravidelně pouze v sobotu a v neděli, tedy v ekonomicky nejatraktivnějších dnech, dále pak jen v úterý nebo ve čtvrtek. Ve dnech, kdy se v Mikulově nehrálo, společnost přejížděla hrát do Břeclavi (Lundenburg), blízkých Dolních Dunajovic (Unter Tanowitz) nebo do Pohořelic (Pohrlitz).⁶⁷⁴

Další plánovaný pobyt měl být podle novinových zpráv zahájen v únoru 1928. Společnost se ale nakonec, k nespokojenosti redaktora *Nikolsburger Wochenschrift*, usídlila v Břeclavi, odkud měla vyjíždět na hostování i do jiných měst, a to včetně Mikulova či Hustopečí (Auspitz).⁶⁷⁵ Místní kulturní veřejnost určitě pociťovala rozdíl mezi tím, zda se divadlo usídlilo v jejich městě, nebo sem jen zajíždělo na jednodenní hostování z jiného místa. Do jisté míry se jednalo o otázku prestiže. Výše zmíněnou zprávou byl také veškerý servis, který se obvykle společností dostával v místním tisku, ukončen. To, že zde opravdu Lacknerovi vystupovali, je možné odvodit pouze z novinové zprávy z 1. března 1929, která ohlašuje příjezd společnosti divadelní ředitelky Pauly Zeineke. V úvodu této zprávy je uvedeno, že po předchozích dvou letech, tedy po roce 1927 a 1928, kdy do města pravidelně přijížděla Lacknerova divadelní společnost, přijíždí bavit místní publikum jiná divadelní skupina.⁶⁷⁶ Lacknerovi se v Mikulově objevili ještě v dubnu 1931, kdy zde hledali novou štaci po předčasně ukončeném pobytu v Moravské Třebové, kde následkem hospodářské krize ztratili diváky.⁶⁷⁷

Klesající zájem veřejnosti o divadelní představení způsobený hospodářskou krizí ve třicátých letech 20. století se projevil i v Mikulově. Společnosti často hrály před poloprázdným sálem, což je nutilo zkracovat své pobyty a přejíždět do dalších měst. Zájem diváků nejvíce upoutávaly novinky z vídeňských scén nebo představení vzniklá ve spolupráci s místními obyvateli. Lacknerova společnost nazkoušela s mikulovskými amatéry z Divadelního spolku (Theatergruppe) pod vedením režiséra společnosti Otto Beera původní hru zdejšího notáře Friedricha Schumanna *Das elfte Gebot (Jedenácté přikázání)*. Z místních herců si v ní zahráli Leopold

672 Soupis všech citací je uveden v příloze.

673 Die Theaterdirektion Lackner. *Nikolsburger Wochenschrift*. 12. 2. 1927, 67(7), s. 4; Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 16. 4. 1927, 67(16), s. 7.

674 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 12. 3. 1927, 67(11), s. 5.

675 Die Theaterdirektion Lackner. *Nikolsburger Wochenschrift*. 21. 1. 1928, 68(3), s. 4; Die Theaterdirektion Lackner. *Nikolsburger Wochenschrift*. 18. 2. 1928, 68(7), s. 4.

676 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 1. 3. 1929, 69(9), s. 3.

677 Von der Theaterdirektion Lackner. *Nikolsburger Wochenschrift*. 30. 1. 1931, 71(5), s. 6.

Zögl nebo Herbert Goldmann. Premiéra se uskutečnila ve čtvrtek 11. června 1931. Celá akce byla pojata jako vzpomínkový večer na autora, který se už uvedení své hry nedožil. Večer byl zahájen předehrou z romantické opery *Alessandro Stradella* od Friedricha von Flotowa v podání orchestru složeného ze členů pěveckého spolku Frohsinn pod vedením Lacknerova kapelníka Huga Pilze. Poté následoval prolog připravený Otto Beerem a přednesený členem místního divadelního spolku Hubertem Doleschalem. Děj hry *Das elfte Gebot* zobrazoval příběh bývalého ekonoma a starosty Franze Helmicha, který chtěl bezstarostně strávit podzim svého života, a proto přepsal svým dětem majetek s podmínkou, že se o něj budou starat. Jenže pro jeho potomky bylo jeho stáří příliš dlouhé a nákladné, což se odrazilo na špatné stravě, zanedbané místnosti, kde ho nechali bydlet, a vůbec v celkové péči o něj. Přilepšení se mohl dočkat jen za další peníze. Jedenácté přikázání tedy znělo: „*Du sollst nich bei Lebzeiten all dein Gut verschenken, wenn du dir die Liebe und Achtung deiner Kinder erhalten willst.*“⁶⁷⁸ („Nesmíš za života darovat všechno své jmění, když chceš lásku a pozornost svých dětí udržet.“) Je možné, že se v tématu hry, které je variací na Shakespearova *Krále Leara*, odráží i zkušenost z vlastní praxe notáře Friedricha Schumanna. Bohužel není známo, zda představení zůstalo na repertoáru společnosti i mimo Mikulov. Lze však usuzovat, že nikoliv, neboť jeho kouzlo mohlo fungovat právě jenom zde.

Poslední návštěva této kočovné společnosti v Mikulově trvala od května do srpna 1937. Tehdy však již vystupovala pod názvem Lackner-Bühne a pod uměleckým vedením Hanse Steinera.⁶⁷⁹ Ve zprávě o jejím příjezdu bylo uvedeno, že společnost měla v předchozích čtyřech letech umělecký a finanční úspěch v městských divadlech v Bruntále (Freudenthal) a Novém Jičíně (Neutitschein).⁶⁸⁰ Na tento úspěch navázala i v Mikulově, neboť se zde v daném období zdržela nezvykle dlouho, od 9. května do 5. srpna.

V té době měla společnost na repertoáru i německé verze dvou děl od českých autorů. V sobotu 5. června 1937 byla uvedena tříaktová opereta z roku 1936 *Auf der grünen Wiese* (*Na tý louce zelený*) od skladatele Járy Beneše (1897–1949).⁶⁸¹ O necelé dva týdny později, ve čtvrtek 17. června představili hru *Menschen aus der Eisscholle* (*Lidé na kře*) Viléma Wernera (1892–1966). Wernerova hra, která byla v místním tisku označena jako nejlepší představení v repertoáru souboru,⁶⁸² se dotýkala aktuálních problémů a líčila příběh mladé generace, která si na rozdíl od morálně zásadových rodičů musela v době krize hledat své uplatnění v životě i za cenu zrady morálních

678 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 19. 6. 1931, 71(25), s. 8.

679 Pod tímto názvem hrála mimochodem už v roce 1929 ve Šternberku. (Srov. HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 227.)

680 Die Lacknerbühne kommt. *Nikolsburger Wochenschrift*. 15. 4. 1937, 77(15), s. 5.

681 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 17. 6. 1937, 77(24), s. 3.

682 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 24. 6. 1937, 77(25), s. 6.

a politických ideálů. Tato hra byla ve své době divácky neúspěšnější i v Praze, a to jak v Národním divadle, tak v divadle německém.⁶⁸³ Nutno ještě dodat, že Vilém Werner patřil na domácích a německých scénách k vůbec nejhranějším českým autorům první poloviny 20. století.⁶⁸⁴ Kromě jeho tvorby pronikala na německá jeviště i dramatická tvorba dalších meziválečných autorů: Karla Čapka, Olgy Schein-
pflugové, Edmonda Konráda a zejména pak Františka Langera.

Anna Bill

Druhým divadlem, které ve dvacátých a třicátých letech více než jednou přijelo do Mikulova, byla společnost divadelní ředitelky Anny Bill,⁶⁸⁵ umělecky vedená duem Josef Ritschek a Paul Pohl. Anna Bill byla patrně jen držitelkou koncese, kterou snad mohla převzít po divadelním řediteli Ferdinandu Billovi. Potvrdit tuto domněnku sice zatím s určitostí nelze, ale vedou k ní stopy skrze společné štace, ať už je to Mikulov či blízký Drnholec (Dürnholz). Ferdinand Bill⁶⁸⁶ hostoval v Mikulově v roce 1895 a v Drnholci v roce 1913⁶⁸⁷.

Společnost Anny Bill přijela poprvé do Mikulova v roce 1932 a strávila zde období od října do prvního lednového týdne 1933. Už na začátku prosince se ovšem uvažovalo o zkrácení turné,⁶⁸⁸ neboť se představení potýkala s nezájmem publika. Při této štaci se v souboru společnosti objevili dva umělci, kteří ještě v roce 1927 působili v Lacknerově skupině, a to Viktor Röhssneri, který u Anny Bill zastával pozici režiséra, a Otto Beer.

Společnost Anny Bill se v Mikulově také snažila svůj pobyt nějak oživit a za přispění místních podnikatelů a obyvatel nazkoušela a uvedla operetu Paula Abrahama *Die Blume von Hawaii* s libretem od Alfreda Grünwalda a Fritze Löhnera-Bedy. Premiéra se uskutečnila v předvánočním čase v pátek 23. prosince 1932. Majitel obchodního domu se sukrem, módním střižným a konfekčním zbožím (Josef Kohn) pak poskytl pro inscenaci koberce a opony, mikulovský zahradník (Grigar) daroval

683 ŠTEFANIDES, pozn. 638, s. 41.

684 Bohužel druhá polovina století jeho jméno z širokého kulturního povědomí dokonale vytěsnila. „Po Květnu 1945 byl dočasně distancován jako dramatik a byl nejprve stálým, později (1947–1948) externím filmovým lektorem na Barrandově. Definitivním zlomem v jeho životě byl až Únor 1948, kdy byl vyloučen ze Syndikátu českých spisovatelů, a poté už nesměl publikovat – jevištně ani knižně – až do své smrti.“ (JUST, Vladimír. Případ Vilém Werner. (Črty k jednomu portrétu). *Divadelní revue*. 2003, 14(1), s. 3.)

685 Z divadelního prostředí je z dřívějšího období známé jméno divadelního ředitele Ferdinanda Billa. Zda mezi nimi existoval příbuzenský poměr, nebylo možné ověřit.

686 Činnost divadelního ředitele Ferdinanda Billa je známá od roku 1886. (*Deutsches Bühnen-Jahrbuch* 6, 1895, s. 490.)

687 Die Theater-Direktor Bill. *Nikolsburger Wochenschrift*. 16. 3. 1895, 35–36(11), s. 1; Dürnholz. *Nikolsburger Wochenschrift*. 27. 12. 1913, 53(52), s. 3.

688 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 2. 12. 1932, 72(48), s. 7–8.

květiny, palmy a zahradní dekorace a místní malíř (Finkes) namaloval pro inscenaci ostatní dekorace.⁶⁸⁹ V nazkoušené inscenaci měly spoluúčinkovat také místní dívky. Uvedená opereta se poté v Mikulově ještě dvakrát reprízovala. Nepřekonalala však úspěch operety *Im weissen Rössl*, jejímž autorem byl skladatel Ralph Benatzky a jež se v Mikulově hrála před vyprodaným hledištěm nejméně pětkrát. Zvýšená návštěvnost byla podle autora recenze dána také tím, že v představení spoluúčinkovali místní občané.⁶⁹⁰ Další možností, jak více upoutat místní obyvatele, bylo například pořádání představení, jejichž výdělků byly věnovány na podporu místních aktivit. Zajímavým marketingovým tahem bylo uspořádání přátelského fotbalového utkání mezi společností Bauernbühne divadelního ředitele Hanse Riedla a staršími pány z A.S.K. (Arbeiter Sport und Kulturverband) v červnu 1935.⁶⁹¹

Po lednovém odjezdu z Mikulova pokračovala společnost Anny Bill směrem na Znojmo do necelých padesát kilometrů vzdálených Jaroslavic (Joslowitz).⁶⁹² Od 25. března 1933 už ovšem hostovala ve Valticích (Feldsberg) v sále hostince pana Strouhala, popřípadě v Německém domě.⁶⁹³ Poté 1. července otevřela na zámku ve Vranově nad Dyjí (Frain) letní divadelní scénu.⁶⁹⁴ Vranov nad Dyjí měl v roce 1930 pouze 1676 obyvatel, zde se však nepochybně počítalo s výletníky ze Znojma a okolí. Z Vranova zamířil soubor na štaci do Hrušovan nad Jevišovkou (Grußbach), kde od 2. září 1933 hrál v sále hostince pana Froschauera.⁶⁹⁵ Odtud pak v druhé polovině září podnikla společnost jednu návštěvu do nedaleko ležícího Drnholce (Dürnholz).⁶⁹⁶ V pokračující sezoně 1933/1934 se přesunula na severní Moravu do Šternberka (Sternberg), kde hostovala pod názvem Südmährisches Theater-Ensemble (Jihomoravská divadelní společnost).⁶⁹⁷ Společnost hlásící se k jižní Moravě byla spíše vzácností. Divadelní ředitelé v té době více vykazovali příslušnost k regionu severní Moravy a Slezska, jako například společnosti uvedené v kapitole o divadlech sdružených měst.

Anna Bill se do Mikulova se svým souborem opět vrátila v říjnu 1934. Z důvodu špatné návštěvnosti zde ale vydržela jen do konce listopadu. Nepomohla ani výzva otištěná v místním týdeníku, která nabádala k propagaci divadelních představení ze strany kulturních nadšenců a k podpoře divadla všemi, kdo disponují nezbytnými

689 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 23. 12. 1932, **72**(51), s. 10.

690 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 11. 11. 1932, **72**(45), s. 8.

691 Riedels Bauernbühne. *Nikolsburger Wochenschrift*. 20. 6. 1935, **75**(25), s. 5–6.

692 Feldsberg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 24. 3. 1933, **73**(12), s. 6–7.

693 Tamtéž.

694 Feldsberg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 2. 6. 1933, **73**(22), s. 10.

695 Grusbach. *Nikolsburger Wochenschrift*. 1. 9. 1933, **73**(35), s. 9.

696 Dürnholz. *Nikolsburger Wochenschrift*. 22. 9. 1933, **73**(38), s. 6.

697 HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 227. Společnost byla identifikována podle jmén Josef Ritschek a Paul Pohl, tedy dle uměleckého vedení divadla Anny Bill.

prostředky.⁶⁹⁸ Společnost raději svůj pobyt v Mikulově ukončila, aby tak zabránila finančním ztrátám. Dříve než město opustila, podařilo se jí lehce zčěřit hladinu místního klidného kulturního života, neboť v neděli 11. listopadu odpoledne uvedla jako dětské představení operetu *Der Tanz ins Glück* od Roberta Stolze. V recenzi na představení byl sice operetě uznán úspěch u publika, současně se však objevily hlasy, které se pozastavovaly nad tím, zdali je uvedená opereta vhodná pro děti a zdali by nebylo lepší opět uvádět osvědčená dětská představení.⁶⁹⁹ Daleko obširněji se o nevhodnosti v odpoledních hodinách uvedené operety rozepsala Rufina Morawek. Její článek s dosti emotivním zabarvením popisoval, jak se děti celý týden nedočkavě těšily na neděli, jak se pak už dvě hodiny před představením trousily kolem sálu a ujišťovaly se, že se představení opravdu uskuteční a že bude i dost míst. Podle recenzentky měla být neděle pro děti hlavně dnem odpočinku a z tohoto důvodu by bylo dobré volit představení tak, aby odpočinek opravdu nabízela. Určitě by se podle ní neměl přetěžovat mozek dětí dlouhým tříhodinovým představením. Děti se mohly místo něj spíše procházet na čerstvém vzduchu nebo si hrát s míčem. Nevhodné pak podle ní byly i první dva akty s milostnými pletkami, které musely být pro děti navíc nesrozumitelné. V závěru pak pisatelka nabádá, že se divadelní podnikatelé nemusí u dobře vybrané pohádky bát nezájmu i ze strany dospělých, neboť také oni se rádi u pohádky pobaví.⁷⁰⁰ Na obranu kočovné společnosti je třeba dodat, že podobná představení, která byla uváděna hlavně ve večerních hodinách pro dospělé, se v programech pro děti jinak nevyskytovala. V předchozích nedělích byly například uvedeny pohádky *Aladin und die Wunderlampe* či *Aschenbrödel*.⁷⁰¹ Kritizovaná opereta se tak do dětského programu patrně dostala jen z důvodu, že zájem o dětská představení převyšoval jejich nabídku.

Vzhledem k tomu, že v týdeníku *Nikolsburger Wochenschrift* chybí zprávy o loutkářích, kteří do města zajížděli, není možné si udělat představu o tom, jak pestré

698 „Seit 8 Wochen gastiert bei uns die bestbekannte Theatergruppe unter der Leitung des hier sehr beliebten Direktors J. Ritschek-Rhösnerie. Wie man aus den Aufführungen ersehen konnte, kennt diese Bühne nur ein Ziel: Der Bevölkerung von Nikolsburg durch Vermittlung seiner besten und wesentlichsten Kunst zu dienen. Dieselbe will auch keine Zugeständnisse an den vielfach verdorbenen Geschmack machen. Es wäre daher sehr erfreulich, wenn einige Personen sich bemühen würden, durch Schaffung eines Fördererkreises oder durch die Werbung von Monatsabonnenten dem Theater einen besseren Besuch zu ermöglichen. Die Menschen, die sich zur Förderung kultureller Aufgaben verpflichtet fühlen oder verpflichtet fühlen sollten, sind es, auf die die Theatertruppe angewiesen ist. Es sollten sich daher einzelne und auch führende Persönlichkeiten für die Sache einsetzen und für das Theater werden. Auch wer nicht über Geldmittel verfügt könnte in dieser Sache dadurch wirken, dass er für regen Besuch des Theater begeistert, denn der Ausfall eines einzigen Spiel Tages oder schwacher Besuch einst Vorstellung bedeuten für die Bühne einen ganz beträchtlichen Schaden. Wir in Nikolsburg sollten in unseren kulturellen Bedürfnissen nicht zurückstehen, darum mögen alle helfen, denen es möglich ist.“ (Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 30. 11. 1934, 74(48), s. 5.)

699 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 16. 11. 1934, 74(46), s. 12.

700 Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 23. 11. 1934, 74(47), s. 2–3.

701 Theaternachricht. *Nikolsburger Wochenschrift*. 28. 9. 1934, 74(39), s. 7.

bylo divadelní vyžití dětských diváků. Jedním z mála zde zachycených loutkářů byl Hubert Nerad (1889–1952) z Jihlavy, který v Mikulově vystoupil 10. a 13. března 1923.⁷⁰² Zpráva o jeho zdejším účinkování se do týdeníku dostala zřejmě kvůli jeho působení v Německém kulturním svazu (Deutscher Kulturverband).⁷⁰³

Z celkového výčtu kočovných divadelních společností, které v meziválečném období navštívily Mikulov, lze ještě jmenovat společnost Schubert-Bühne. V jejím čele stál divadelní ředitel Eduard Schubert (1863–1938), který podle místního týdeníku před svým příjezdem do Mikulova v roce 1928 působil v předchozích šesti letech v Šumperku (Mährisch Schönberg). Eduard převzal živnost po svém otci, divadelním řediteli Aloisi Schubertovi (?–1922), jehož divadelní činnost je zachycena minimálně od roku 1875 shodně opět v Šumperku.⁷⁰⁴ Pod Eduardovým vedením vystupoval soubor krátce pod názvem Mährisch-schlesische Tournee a později, v roce 1923, byl přejmenován na Schubert-Bühne.⁷⁰⁵ Když Eduard Schubert v roce 1938 ve Vídni zemřel, převzali společnost jeho synovci Louis a Edi Schubert-Roberti.⁷⁰⁶

Všechny uvedené cestující společnosti víceméně shodně a nedobrovolně ukončily svou činnost v roce 1938, neboť v oblastech připojených k Říši nová národněsocialistická kulturní politika nacistů neumožňovala činnost soukromých divadelních ředitelů.⁷⁰⁷ Po roce 1939 navštěvovaly Mikulov a okolí spíše soubory z Rakouska. Ve městech na severní Moravě a ve Slezsku, která byla připojena k tzv. Sudetské župě a neměla svůj stálý soubor, zajišťoval divadelní představení zájezdový soubor Städtetheater Ostsudetenland (Divadla měst Východních Sudet) se sídlem v Šumperku.⁷⁰⁸

702 Puppenspiele. *Nikolsburger Wochenschrift*. 10. 3. 1923, 63(10), s. 3; Deutscher Kulturverband, Das „Kasperl“ war da. Theater in Nikolsburg. *Nikolsburger Wochenschrift*. 17. 3. 1923, 63(11), s. 3.

703 Hubert Nerad patřil k vůdčím osobnostem kulturního života na Jihlavsku. Narodil se v Kameně nedaleko Jihlavy. Absolvoval německé jihlavské gymnázium a německý učitelský ústav v Brně. Už za studií byl příslušníkem hnutí „Wandervogel“ a spolku německé agrární mládeže (Deutsch-agrarischer Jugendbund). Mezi lety 1920 až 1925 působil jako cestující učitel u Německého kulturního svazu (Deutscher Kulturverband). Od roku 1925 až do jeho odchodu z republiky 1938 byl pracovníkem pražského vedení této kulturní organizace. Byl rovněž tvůrcem jihlavského Kašpárka (Iglauer Kasper) a autorem řady divadelních her a povídek, z nichž mnohé byly v jihlavském nářečí. V roce 1938 přesídlil se svou druhou ženou židovského původu do Dánska, kde také v roce 1952 zemřel. (KOLÁŘOVÁ, Štěpánka. Zapomenutý autor Hubert Nerad. *Eurolitteraria & Eurolingua* 2005. Opera Academiae Paedagogicae Liberecensis. Series Bohemistica. Liberec, 2005, s. 152–157; Informace o Hubertu Neradovi lze nalézt také zde: Dostupné online. [cit. 15.11.2014]. URL: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_nerah.php>.)

704 Srov. HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 4, s. 176.

705 Tamtéž, s. 226.

706 Die Schuberbühne unter neuer Leitung. *Nikolsburger Wochenschrift*. 15. 6. 1938, 78(24), s. 6.

707 HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 32, s. 203.

708 Jednalo se například o města Moravská Třebová, Svitavy či Bruntál. (HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 32, s. 208, 227, 242.)